

Matka Kuráž

JARO 1624.

Vrchní velitel Oxensjerna verbuje v Dalarné vojáky pro polské tažení. Markytánka Anna Fierlingová, zvaná Matka Kuráž, ztrácí syna

Slinice nedaleko města, na ní kaprál s verbířem a oba mrznou

VERBÍŘ Jak tady má člověk sebrat mančait? Chvilíma je to k zoufání, kaprále. Do dvanáctého mám velitelé postavit čtyři prapory, a lidi tady jsou tak vykulaeni, že v noci ani oči nezavřou. Když totiž konečně někoho seženou a přimhouřím obě oči nad tím, že má prsíčka jak vrabec a křčové žíly, pořádně ho naleju, on podepíše a zbudě už jen zaplatit kořálku, tak

196

si třeba vzpomene, že se mu chce někam; a poněvadž už něco čuchám, jdu za ním, a opravdu: je pryč, zmizel jako veš, když se podrtbáš. Tady chlapské slovo nic neplatí, tady nemají ponětí, co je věrnost, důvěra a čest. Přišel jsem v tomhle kraji o víru v človečenstvo, kaprále.

KAPRÁL Je zná, že tady už moc dlouho nebyla vojna. Kde by se teda měla vzít morálka, ptám se? Mít, to je samý šlendrián; až válka vžďycky udělá pořádek. V míru všecko roste jako bejží na pasece, mrhá se hříšně lidma i dobytkem. Každý žere, na co si vzpomene, hlíej chleba si namaže na dva prsty sejmem a navrch plácne ještě flák špeku. Kolik má tamhleto město před náma mužskejch nebo pořádnějch koní, to nikdo neví a nikdo to tady nikdá nespočítal. Přišel jsem leckam, do kraju, kde nebyla válka snad už sedmdesát let; a víte, že lidi tam ještě ani neměli jména, že se vůbec neznali? Jedině kde je válka, jsou pořádný listiny a seznamy, jediné za vojny se všechno jaksepatří spočítá, lidi i dobytek, a odvede. A proč? Poněvadž se prostě ví, že bez pořádku se válčit nedá!

VERBÍŘ Do puntíku tak!

KAPRÁL Všechno, co za něco stojí, jde ze začátku ztuhla. Válka taky. Jak se ale trochu rozjede, vydrží; pak se lidi začnou bát míru jako vrhcábník konce karbanu, poněvadž pak musí sesumitrovat, co prohrál. Ale na před se vojny bojí. Smrdí pro ně novotou.

VERBÍŘ Koukej, tamhle jede vůz. Nějaké dvě ženské s dvěma mláďenci. Zastav tu starou, kaprále! Ale jestli z toho zase nic nebude, tak už v tom aprílovém marastu přešlapovat nebudu, to ti povídám rovnou.

Ozve se foukací harmonika. Přivrahotí vůz s plachtou taženou dvěma mláďenci. Sedi na něm Matka Kuráž a její němá dcera Karin.

MATKA KURÁŽ Dobryto, pane kaprále!

KAPRÁL (*se jí postaví do cesty*) Dobryto, lidičky! Copak jste zač?

MATKA KURÁŽ Obchodníci.

Zpívá.

Hejmmani, vlezte do mundurnu
a zastavte svůj pěší lid!

Matka Kuráž má botu fůru,
v nich lip se bude pelášit.

Lid vši má, koně, těžký kusy,
kanóny, vozy, batohy –

a do války když táhnout musí,
chce pevný boty na nohy.

Ide jaro. Vzbud se, křesťane!
Spí zemřelí. Jdou proudy vod.

Co nezemřelo, povstane
a dá se kvapem na pochod.

194

Hejmmani, voják bez fůrže

se nenechá hnát na jatka.

Sklemička vína od Kuráže

je pro něho jak pohádka.

Bít se, když v břichu pranic není,
hejmmani, tohle teda ne!

Jen kdo je řádně nasycený

peklu do chřtánu potáhne!

Ide jaro. Vzbud se, křesťane!

Spí zemřelí. Jdou proudy vod.

Co nezemřelo, povstane

a dá se kvapem na pochod.

KAPRÁL Stát! Kampak patříte, holoto?

STARŠÍ SYN K druhýmu finskýmu regimentu.

KAPRÁL Kde máte papíry?

MATKA KURÁŽ Papíry?

MLADŠÍ SYN To je přece Matka Kuráž!

KAPRÁL Jakživ jsem o ní neslyšel. Pročpak jí říkáte Kuráž?

MATKA KURÁŽ Proč se mi říká Kuráž? Poněvadž jsem se tenkrát, když

byla ta kanonáda u Rígy, bála bankrotu, kaprále, a projela jsem s padesáti boohnky chleba na voze celýj tím božím dopuštěním. Chleba už

plesnivěl. Byl teda nejvyšší čas, neměla jsem na vybranou.

KAPRÁL Legraci stranou, rozumělas? Kde máš papíry?

MATKA KURÁŽ (*vyloví z cínové krabice hromadu papírů a sleze s vozu*) Tady jsou všecka moje lejsitra, kaprále! Kompletní misál z Al-

töttingu – na balení okurek, mapa Moravy – Bůhsud, jestli se tam někdy

dostanu, jestli ne, tak je pro kočku; a tady ouřední potvrzení, že šiml nemá

slintavku ani kulhavku; škoda, že nám pošel. Stál patnáct zlatých, ale za-

platpánbůh, že ne mě. Tak co, je to dost papírů?

KAPRÁL Špásy stranou! Nebo z tebe tu drzost vyženu. Víš dobře, že mu-

siš mít licence.

MATKA KURÁŽ Mluvíte se mnou slušně a nevykládejte tady před nedospě-

lejma děťma, že si s váma chci zašpásovat; to se nepatří, my dva spolu

nic nemáme. Moje licence u druhýho regimentu je tenhle pociťvý kšicht,

a jestli v něm neumíte číst, tak vám nemůžu pomoct. Oštemplovat si ho

nedám.

VERBÍŘ Kaprále, ta osoba je nějak moc vzpurná. Potřebujem v lágru lidi,

co si dají říct, a žádny výtržnice.

MATKA KURÁŽ Já myslela jitrnice.

KAPRÁL Jméno.

MATKA KURÁŽ Anna Fierlingová.

KAPRÁL Jste teda všichni Fierlingovi?

MATKA KURÁŽ Proč? Já jsem Fierlingová. Tyhle ne.

KAPRÁL Já myslím, že to jsou všechno tvoje děti?

MATKA KURÁŽ Taký že jsou. Ale musejí se snad proto jmenovat stejně? Ukazuje na nejstaršího syna. Tenhle se například jmenuje Eliif Nojocki.

Proč? Poněvaž jeho otec vždycky tvrdil, že se jmenuje Kojocki nebo Mojocki. Kluk se na tátu ještě dobře pamatuje, jenže to už zas byl jiný, byl to takový Francouz s kozí bradkou. Ale jinak má po tátovi inteligenci; ten totiž dokázal stáhnout sedlákovy kalhony ze zadku dřív, než vůbec něco zmerčil. No, a tak se prosím každý nějak jmenujem.

KAPRÁL Cože? Jmenujete se každý jinak?

MATKA KURÁŽ Děláte, jako byste se v životě ještě nikdá s ničím takovým neseťkal.

KAPRÁL Pak je tenhle zřejmě Čiňan? (Ukazuje na mladšího)

MATKA KURÁŽ To jste neuhád. Je Švejcar.

KAPRÁL Po tom Francouzovi?

MATKA KURÁŽ Po jakým Francouzovi? O žádným nevím. Jen to všechno nezapomítejte, nebo tady budem stát do večera. Je Švejcar, ale jmenuje se Fejos, to jméno totiž nemá vůbec nic společného s jeho otcem. Ten se jmenoval docela jinak a stavěl pevnosti; jenže se uchlástal. Švejcar příkryme s rozzářenou tváří a také nemá Katrin se zřejmě baví.

KAPRÁL Jak se teda může jmenovat Fejos?

MATKA KURÁŽ Nechci vás urážet, ale moc fištrónu nemáte. Samozřejmě, že se jmenuje Fejos, poněvaž v době, kdy přišel na svět, jsem žila s jedním Madarem; tomu to bylo jedno, měl už tenkrát zatraceně zřízený ledvíny, ač si v životě ke špuntu nečuch. Byl to moc pořádný člověk. Kluk se vyvedl po něm.

KAPRÁL Ale vždyť to vůbec jeho táta nebyl!

MATKA KURÁŽ Ale po něm se kluk vyvedl. Říkáš mu Švejcar, poněvaž je dobrý tahoun. (Ukáže na dceru.) Tahle se jmenuje Katrin Hauptová, je napůl Němka.

KAPRÁL Pěkná rodinka, jen co je pravda.

MATKA KURÁŽ Tak tak, procestovala jsem s vozem půl světa.

KAPRÁL To se všechno sepiše. (Píše.) Jseš z Bamberka v Bavořích. Jak ses dostala až sem?

MATKA KURÁŽ Můžu snad čekat, až se vojíně uráží přijít do Bamberka? VERBÍŘ Vám by měli nejspíš říkat Jakob Vül a Ezau Vül, když táhnete tu káru. Dostanete se vůbec někdy z chomoutu?

EILIF Mako, můžu mu dát po tlamě? Cuká mi to v ruce.

MATKA KURÁŽ Já ti povím! Ani se nehneš! A teď, páni oficiři: Nepotřebujete pěknou pistolku? Nebo přezku? Ta vaše už je nějak odřená, pane kaprál.

198

199

KAPRÁL Potřeboval bych spíš něco jinšího. Koukám totiž, že kluci jsou úplně hromotluci, že mají nohy jako sloupy a plece jako ti medvědi z klece. Rád bych věděl, proč ubýbají vojáckině?

MATKA KURÁŽ (rychle) Z toho nic nebude, kaprále. Moje děti se pro vaše lečný řemeslo nehodí.

Paradoxy a hořká ironie provázejí i okamžiky, kdy hlavní hrdinka ztrácí své děti: k mrtvému Švejcarovi se ani nemůže přihlásit, s Eliifem odváděným na popraviště se nují, neboť slávní obživu (o jeho smrti tedy ani neví). Za podobných okolností umírá i Katrin, která s matkou našla dočasně útočiště u jednoho sedláka. V sedlákově domě se zastaví předvoj nepřátelského vojska a vyptává se na cestu. Němá Katrin vyleze na střechu a začne bubnovat na poplách, aby vzbudila spící město. Vojáci díky zasřehli, město se však díky ní dozví o útoce.

Rozednívá se. Je slyšet bubny a pištály pochodujících oddílů, které se vzdalují.

Před vozem stojí Matka Kuráž, skloněná nad dcerou. Venkované stojí vedle ní.

SEDLÁK nepřítelsky Musíte pryč, paní. Už táhne poslední regiment. Sama se odsud nedostanete.

MATKA KURÁŽ Třeba mi usne. Zpívá:

Hajinky, hají

Drobátko můj...

Vedle děcka pláčou

A ty seš veselý.

Vedle jsou v cárech

A v hedvábí jseš ty.

Plášť z roucha andělského

Máš přešitý.

Vedle hlady brečí

A ty koláč jíš.

Jestli chceš mít větší

Hned ho uvidíš.

Hajinky, hají

Drobátko můj...

Jeden mi leží v Polsku

Ten druhý je ztracený.

Nemějí jste ji říkat o dětech vašeho švagra.

SEDLÁK Kdybyste nebyla šla do města za obchodem, tak se to možná nestalo.

MATKA KURÁŽ Už mi usnula.

SELKA Neusnula. Pochopíte přece: je v Pánu.

SEDLÁK A vy sama už musíte taky odtud. Je tu plno vlků, a co horšího, marodérů.

MATKA KURÁŽ Já vím.

Jde a donese z vozu plachtu, aby mrtvou přikryla.

SELKA Copak už jinak nikoho nemáte, ke komu byste mohla jít?

MATKA KURÁŽ I mám. Syna, Eilifa.

SEDLÁK zatímco Matka Kuráž přikrývá mrtvou Toho si najděte. A o tuhleť se už postaráme my, aby byla řádně pohřbená. Můžete být úplně klidná.

MATKA KURÁŽ Tady je na výlohy. Odpočítává sedlákovy peníze na dlaň.

Sedlák a jeho syn jí podávají ruku a odnášejí Katrin.

SELKA na odchodu Pospěšte si!

MATKA KURÁŽ se zapráhne do vozu Doufejme, že káru sama utáhnu. Nějak to dokážu, moc toho v ní už není. Musím se zas pustit do nějakého handlu.

Za zvuků bubnů a pištál táhne vzadu další pluk.
MATKA KURÁŽ rozjíždí vůz. Vemte mě s sebou!

(Přeložili Rudolf Vápeník a Ludvík Kundera)

furáz zastarale krmivo pro koně
misál mešní kniha, soubor bohoslužebných textů, modliteb, zpěvů a předpisů o mši